

ความหมายของโบราณสถาน และการอนุรักษ์ บนพื้นฐานของคุณค่า

Value-based Approach to Heritage Conservation

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความหมายของโบราณสถาน

(มาตรา ๔ พ.ร.บ. โบราณสถานฯ)

- อายุ | ลักษณะแห่งการก่อสร้าง | หลักฐานเกี่ยวกับ
ประวัติ
- เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือ
โบราณคดี ... (ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่ง
โบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยาน
ประวัติศาสตร์)

ความหมายของโบราณสถาน

(มาตรา ๔ พ.ร.บ. โบราณสถานฯ)

- อายุ : **ต้องเก่าเท่าใด? อยู่ในช่วงใด? กี่ปี?**
 - ลักษณะแห่งการก่อสร้าง : **อะไรบ้าง?**
 - หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น
 - เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ...
- ใครกำหนด? เพื่อใคร?**

ความหมายของโบราณสถาน

อายุ

ลักษณะแห่งการก่อสร้าง

ประวัติศาสตร์ โบราณคดี

ศิลปกรรม

ภาพใดถือว่าเป็นโบราณสถานตามความหมายในมาตรา ๔ ?

ความหมายของโบราณสถาน

เหตุใดวิธีการปกป้องคุ้มครองจึงต่างกัน ?

ขึ้นทะเบียนฯ ไม่สูญสลาย

ไม่ขึ้นทะเบียนฯ อาจสูญสลาย

ความหมายของโบราณสถาน

ข้อสังเกตของการมีเพียงนิยามแต่ไม่มีการขยายความ

- การสื่อสารสู่สาธารณะ : ประชาชนและส่วนราชการอื่นไม่เข้าใจว่าทำไมต้องอนุรักษ์
- ความต่อเนื่อง : เจ้าหน้าที่รุ่นใหม่อาจไม่สามารถสืบทอดการอนุรักษ์ที่เหมาะสมได้
- ข้อมูลและหลักฐาน : ไม่ทราบว่าจะซ่อมแซมด้วยวิธีการใดหากเกิดการเสื่อมสภาพหรือถูกทำลาย

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

เนื้อหา

- คุณค่า (Value) ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์
- การอนุรักษ์ ดูคุณค่าในด้านใดบ้าง
- คุณค่า ในกระบวนการอนุรักษ์
- คุณค่า กับคำแถลงความสำคัญ (Statement of Significance - SoS)
- คุณค่า ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (HIA)

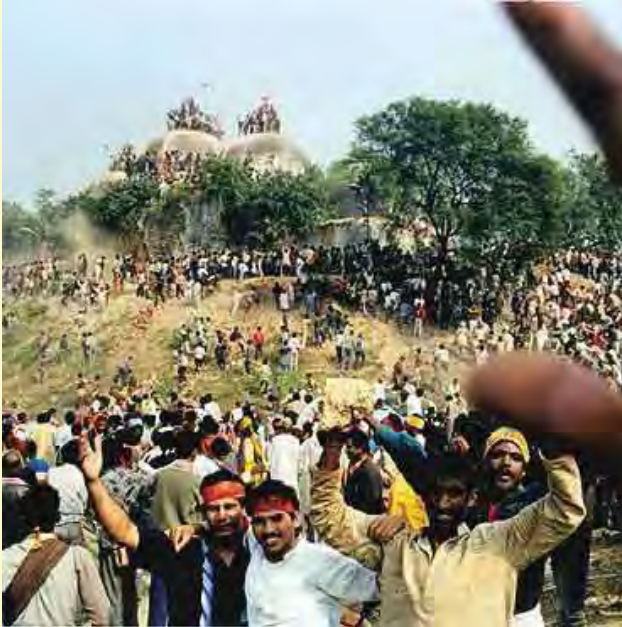
การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

คุณค่า (Value) ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์

- คุณค่า แตกต่างกันไปตามยุคสมัย
Values change from time to time
- คุณค่า ต่างกันในกลุ่มสังคมแต่ละแห่ง
Values change from one society to another
- คุณค่า แปรผันตามเงื่อนไขทางสังคมเศรษฐกิจ
Values vary due to socioeconomic groups

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

Values: destruction of heritage = loss of values

Babri Masjid: Hindu v. Muslim conflict 1992

Bamiyan attack 2001

คุณค่า ต่างกันในกลุ่มสังคมแต่ละแห่ง

สิงคโปร์
ตึกแถวเอกชนมีคุณค่า

ไทย
ตึกแถวเอกชนมีคุณค่าหรือไม่

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

การอนุรักษ์ คุณคุณค่าในด้านใดบ้าง

- อายุ (Age)
- ประวัติศาสตร์ (History)
- โบราณคดี (Archaeology)
- วิศวกรรม/สถาปัตยกรรม (Engineering/Architecture)
- เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ (Scientific value)
- อื่นๆ เช่น วิชาการ การศึกษา (Educational value)
- สังคม เศรษฐกิจ (Socioeconomic / Sociocultural value)

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

คุณค่าด้านอายุ (Age value)

- บางประเทศกำหนดจำนวนปี เช่น ต้องมากกว่า ๕๐ ปี
- บางประเทศกำหนดเป็นยุคสมัย เช่น ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคคลาสสิก ยุคกลาง ยุคโมเดิร์น
- บางประเทศไม่กำหนดคุณค่าด้านอายุ
- ของไทยมีในนิยามโบราณสถาน แต่ไม่ได้ประกาศเกณฑ์
- มรดกโลก กำหนดหรือไม่?

มรดกโลก กำหนดคุณค่าด้านอายุหรือไม่?

Sydney Opera House (Architect: Jorn Utzon)

ก่อสร้าง 1959-1979 ขึ้นบัญชีมรดกโลกเมื่อ 2007

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical value)

- เกี่ยวพันกับเหตุการณ์ (สำคัญ) ในอดีตอย่างไร
- เกี่ยวพันกับบุคคลสำคัญในอดีตอย่างไร
- มีการกำหนดหัวข้อประวัติศาสตร์ (Historical Themes) ของชาติหรือไม่ (ใช้ในการสื่อสารและเชื่อมโยงกับประชาชนให้เกิดความเข้าใจและจดจำ)
- มีหลักฐานสนับสนุนอะไรบ้าง

บ้านเกิดท่านพุทธทาสฯ
สถานที่มีความสำคัญ
แต่อาคารไม่เกี่ยวข้อง

จวนผู้ว่าฯ ฉะเชิงเทรา (เดิม)
สถานที่มีความสำคัญ
สิ่งก่อสร้างมีความสำคัญ

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

คุณค่าด้านโบราณคดี (Archaeological value)

- เป็นประโยชน์ต่อวิชาการโบราณคดี (ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสาขาวิชาการอื่นๆ ด้วย)
- มีคุณสมบัติเป็นแหล่งโบราณคดี หรือ
- มีศักยภาพในการศึกษาทางด้านโบราณคดี

พื้นที่ มีคุณสมบัติเป็นแหล่งโบราณคดี

พื้นที่ มีศักยภาพในการศึกษาด้านโบราณคดี

ชุมชนซอยเลื่อนฤทธิ์ กทม.

การขุดค้นทางโบราณคดีก่อนทำฐานรากอาคารในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

คุณค่าด้านวิศวกรรม/สถาปัตยกรรม

- เทคนิคการก่อสร้าง โครงสร้าง วัสดุ การออกแบบ
- รูปแบบตามยุคสมัยของสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม (วิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม)

บางแห่งศึกษาเชิงเปรียบเทียบในหัวข้อต่างๆ เช่น ...

- เป็นแห่งแรกหรือต้นกำเนิด (Being first)
- เหลืออยู่น้อยในกลุ่มเดียวกัน (Rarity)
- เป็นที่สุดในกลุ่มหรือในยุคเดียวกัน (Superlative)
- เป็นตัวแทนหรือแบบอย่าง (Exemplary)

รูปแบบสถาปัตยกรรม : เป็นต้นกำเนิด? เป็นที่สุด? เหลืออยู่น้อย?

Villa Tugendhat
(Ludwig Mies van der Rohe)

<http://3.bp.blogspot.com/-4BmDa2LJeSI/TrirjUXH0PI/AAAAAAAAAG4/XbCdZ3Zor38/s1600/tugendhat.jpg>

"... one of the pioneering prototypes of modern architecture in Europe"

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

คุณค่าทางด้านวิชาการ

- การศึกษาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์จะต้องใช้หลักวิชาการในการดำเนินการ
- การศึกษาประวัติความเป็นมาของสาขาวิชาบางประเภท จะใช้แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ในการอ้างอิง
- ประสบการณ์ในกระบวนการอนุรักษ์ หากมีการบันทึกเป็นกรณีศึกษา จะมีคุณค่าทางวิชาการด้วย

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

การพิจารณาคุณค่าซึ่งมีหลายด้าน

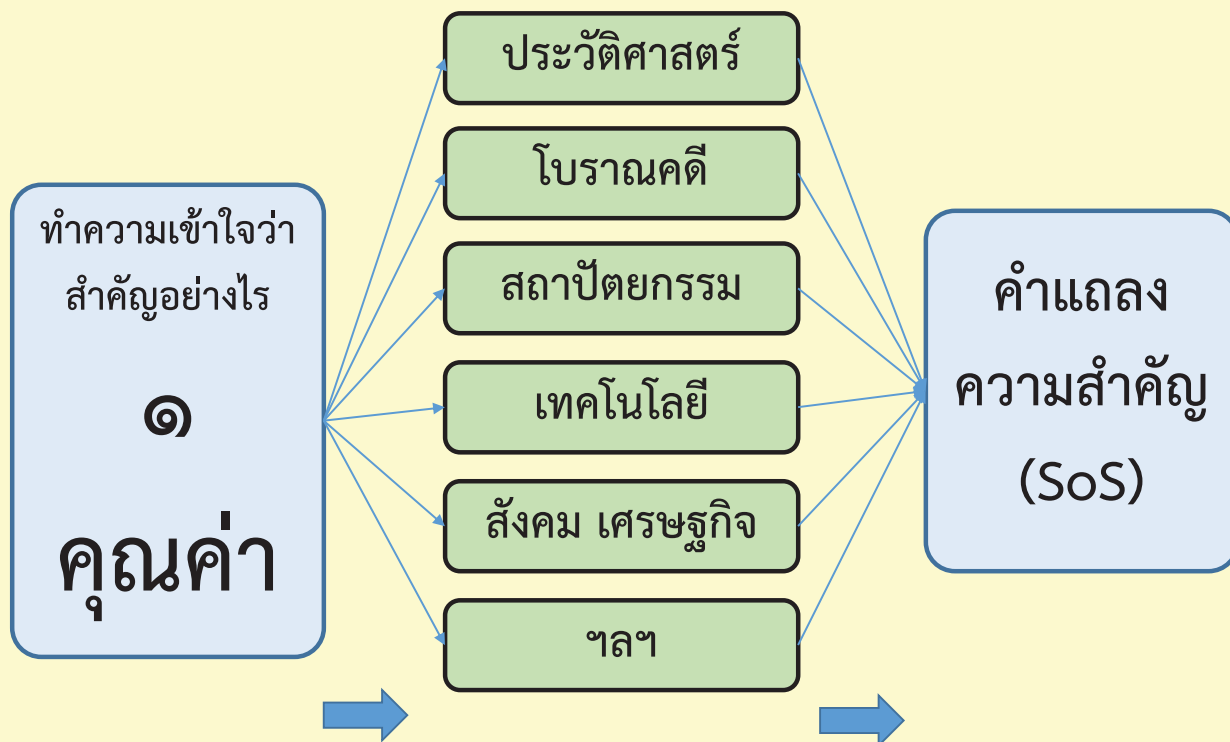
- กำหนดเกณฑ์แต่ละด้าน เพื่อเป็นกรอบในการศึกษา
- การอธิบายคุณค่า ให้ระบุว่าสำคัญในด้านใด อย่างไร
- ในหลายกรณี แหล่งมรดกฯ ไม่ได้มีคุณค่าครบทุกด้าน
- ไม่ควรนำแต่ละด้านมารวมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการรวมเป็นคะแนนหรือเปรียบเทียบ
- แหล่งมรดกฯ แต่ละแห่งมีคุณค่าเฉพาะตัว แทนกันไม่ได้

คุณค่า กับ กระบวนการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ มักประกอบไปด้วย ๓ ขั้นตอนหลัก

คุณค่า กับ กระบวนการอนุรักษ์

คุณค่า กับ กระบวนการอนุรักษ์

ข้อสังเกต การเขียนคำอธิบายแหล่ง กับการเขียน SoS

คำอธิบายแหล่งฯ	SoS
สร้างในสมัยพระเจ้า	สร้างในยุคของการรับอิทธิพลฝรั่ง
มีอาคารตั้งอยู่ ๔ ทิศ	สะท้อนคติความเชื่อในลัทธิ...
ใช้กระจกเป็นวัสดุตกแต่ง	เป็นแห่งแรกที่ใช้กระจกเป็นผนัง
โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก	อาคารคอนกรีตเสริมเหล็กแห่งแรก
เมืองตั้งอยู่บนคลองขุดชื่อ...	เป็นเมืองเดียวในภูมิภาคที่ตั้งบนคลองขุด

คุณค่า กู้กับการประเมินผลกระทบแหล่งมรดกฯ

การประเมินผลกระทบแหล่งมรดกฯ
(Heritage Impact Assessment – HIA)

สถานการณ์ เหตุผลและความจำเป็น

- การพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในเอเชีย
- ภัยพิบัติ มีความรุนแรงและเกิดบ่อยครั้งมากขึ้น
- ผลจากการพัฒนาโครงการของรัฐ โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานและคมนาคมขนส่ง

Challenges in Asia

Urbanization,
accelerating
destruction of
heritage

KL, Malaysia

Challenges in Asia

Weakness in
planning
measures

Pimai, Korat

Challenges in Asia

Emphasis on
single
monument

Lamphun

Challenges in Asia

Development of transportation system

Yaowarat, BKK

Challenges in Asia

Lack of professionals and site managers

Georgetown PN

Challenges in Asia

www.cnn.com

คุณค่า กับการประเมินผลกระทบแหล่งมรดกฯ

การประเมินผลกระทบแหล่งมรดกฯ (HIA)

การเตรียมรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปต่อแหล่งมรดกฯ

- ความเป็นไปได้ในการปรับปรุงแหล่งฯ ให้รองรับความต้องการในปัจจุบันในขณะที่ยังคงรักษาคุณค่าความสำคัญ
- ความเป็นไปได้ในการพัฒนาสิ่งก่อสร้างใหม่ในแหล่งมรดกฯ
- จะรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นได้อย่างไรโดยไม่ทำให้คุณค่าลดลง

คุณค่า ก็กับการประเมินผลกระทบแหล่งมรดกฯ

การประเมินผลกระทบแหล่งมรดกฯ (HIA)

เนื้อหาที่จำเป็นต่อการทำรายงานผลกระทบฯ

- **คุณค่าและค่าแถมลงคุณค่าสำคัญ**
- การดำเนินการที่เสนอจะมีผลกระทบอย่างไรต่อคุณค่านั้น
- มาตรการในการลดผลกระทบในด้านลบ มีอะไรบ้าง
- เหตุผลที่ไม่สามารถใช้วิธีการที่สอดคล้องกับการรักษาคุณค่าและความสำคัญของแหล่ง (ถ้ามี)

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

ลักษณะที่มักพบในการอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

Traditional Top-Down	Value-Based
Centralized	Decentralized
Bureaucratic procedure	Performance-based
Antiquities Law	National Heritage Law
Executive judgement	Nomination process
Government property	+Private property
Managed by government	Various management forms

การอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

ลักษณะที่มักพบในการอนุรักษ์บนพื้นฐานคุณค่า

วิธีการดั้งเดิม	การใช้คุณค่าเป็นฐาน
ส่วนกลางกำหนด	หลายภาคส่วนร่วมกันกำหนด
อิงระเบียบปฏิบัติสูง	พิจารณาจากคุณภาพของงาน
กฎหมายของโบราณฯ	กฎหมายมรดกแห่งชาติ
ตัดสินใจโดยคำสั่งจากเบื้องบน	ใช้กระบวนการขอเสนอขึ้นบัญชี
มักเป็นทรัพย์สินของรัฐ/สาธารณะ	ใช้ได้กับทรัพย์สินทุกประเภท
บริหารจัดการโดยรัฐ	วิธีบริหารหลากหลาย